

АДМЕТНАСЦЬ УВАСАБЛЕННЯ ВОБРАЗАЎ-СІМВАЛАЎ МАЦІ, МОВЫ, МАЛІТВЫ Ў ДУХОЎНАЙ ПАЭЗІІ РЫГОРА БАРАДУЛІНА (НА МАТЭРЫЯЛЕ ЗБОРНІКА “ЕВАНГЕЛЛЕ АД МАМЫ”)

А. І. Чапляева

БДПУ (Мінск)

Навук. кіраўн. – М. С. Рак, выкладчык

Анатацыя. У артыкуле разглядаецца адметнасць рэлігійна-духоўнай паэзіі класіка беларускай літаратуры Рыгора Барадуліна, праводзіцца шматаспектнае вызначэнне інварыянтнасці семантыкі вобразаў маці, мовы і малітвы ў зборніку “Евангелле ад Мамы”.

Ключавыя словы: рэлігійныя матывы і вобразы; малітва; сакральныя вобразы (маці, радзіма, мова); прытчавасць; спавядальнасць.

Адметнай рысай творчасці Рыгора Барадуліна з’яўляецца разнапланавасць тэм і мастацкіх сродкаў увасаблення творчай задумы. Са зборніка ў зборнік лірычны герой паэта праходзіць паступовыя змены, а пісьменнік адыходзіць ад выкарыстання фальклорных матываў і звяртаецца да біблейска-філасофскіх тэм, так званага “духоўнага ачышчэння”: “Духоўнае ачышчэнне існасці лірычнага героя адбываецца праз дакрананне да святыняў маці, мовы, малітвы ў іх непадзельным трыадзінстве” [1, с. 25]. Паспрабуем разгледзець гэтыя вобразы ў адным са знакавых зборнікаў паэта – “Евангелле ад Мамы”.

Вобраз маці ў беларускім і сусветным мастацтве займае адметнае месца, часцей за ўсе маці інтэрпрэтуецца як ахвярніца і заступніца [3, с. 1], з’яўляецца сімвалам роднага краю, прыроды, хаты, мовы, нацыі. Гэты вобраз яскрава і запамінальна ўвасабляецца ў творчасці многіх беларускіх пісьменнікаў (А. Гарун, В. Вярба, Е. Лось, Н. Мацяш, Я. Янішчыц, А. Куляшоў, Я. Брыль і інш.). Цэнтральнае месца ён займае і ў паэзіі Рыгора Барадуліна.

У ранніх зборніках паэта вобраз маці метафарызуецца, атрымлівае цесную павязь з вуснай народнай творчасцю, што перадаецца праз фальклорны вобраз матчынай хаты, устойлівыя параўнанні маці з прыродай. А ў кнізе “Евангелле ад Мамы”, акрамя гэтага, ён становіцца сімвалам святасці, выразным маркерам шчасця, праз яго транслюецца філасофскія тэмы: жыцця, чалавечага прызначэння, роднага краю і мовы. Паралелі з радзімай мы можам убачыць нават у назвах вершаў (“У матчыным краі”, “Мамы не стала – не стала радзімы...”).

Так, у вершы “Ідылія” сярод іншых прыкмет бесклапотнага, шчаслівага жыцця паэт згадвае пра “мамін голас”: “...Мне мамін голас плыве здалёку / Хмурынай сэрцу, слязінай воку: / А ўжо кароўкі ля дуброўкі, / Дробныя статкі ў даліне, / Ты маладая яшчэ ў / Пярыне...” [2, с. 58].

Філасофскія матывы выразна выяўляюцца ў творы “Дзве”, у якім пісьменнік сакралізуе вобраз маці з дапамогай параўнання з неад’емнай часткай чалавечага жыцця, філасофскім феноменам: *“Дзве жанчыны на свеце / Умеюць самаахвярна чакаць, / Гэта маці й старасць”* [2, с. 156].

Інтымна-асабістае ўспрыманне вобраза маці назіраецца ў вершах, што прасякнуты любоўю да Акуліны Андрэеўны, поўняцца сумам ад страты самага блізкага і роднага чалавека ў жыцці пісьменніка (“Завошта?”): *“Цяпер, калі б я ні прыезджаў, / Сустракае / То нясмелай яшчэ травой, / То спасаўскім яблыкам, / То здрыжэлым апошнім лістом, / То ганарыстым снегам / Вечная маціна хата. / А мама сама не выйдзе. / Завошта дагэтуль / На сына ў крыўдзе? / Я ведаю...”* [2, с. 66].

Паэт развівае тэму любові да сваёй матулі ў вершы “Дзякуй! Даруй...” з дапамогай адметнай будовы – пачарговых паўтораў радкоў са словамі “дзякуй” і “даруй”: *“Даруй, што спазніўся / пачуць тваё апошняе слова. / Без цябе давалося мне / жыццё пачынаць ад Адама. / Даруй, што шчырасць тваю / выстуджаў, як сівер, суро́ва. / Дзякуй табе за жыццё! / Даруй за няўдзячнасць, / МАМА...”* [2, с. 154].

Менавіта маці перадала любоў Рыгору Іванавічу да беларушчыны і роднай мовы (“Ты ад маці, ты – матчына”), а вучоба на філалагічным факультэце, беларускамоўныя пераклады, стварэнне манаграфіі “Вушацкі словазбор Рыгора Барадуліна” толькі гэта пацвярджае. Шанаванне мовы выявілася ў выкарыстанні адметных дыялектызмаў – родных для аўтара слоў. Так, у творы “Дарожная граматыка” паэт па-майстэрску стварае характэрных персанажаў – іншаземцаў – з дапамогай сінекдахі і макаранічнай паэтыкі: *“Абцас дакладны / Тут ступаў няраз, / Брук, як свайго, дапытваў: / – Was ist das?”* [2, с. 64]. Р. Барадулін, як сапраўдны філолаг, дэманструе чытачам сілу мовы як спосабу зносінаў паміж людзьмі: *“Чуючы цёмную сілу ў слове / І не дужа верачы ў словы свае, / Чалавек найменні дае / Сабаку, каню, карове. / Каб клікаць і смакаваць уладу: / – У хлеў, Лысоня! / – Лыска, на двор! / Ды, Ёсявышняга лепшы твор, / Чалавек не дасць сабе зладу”* [2, с. 88].

З вуснаў Маці бярэ вытокі не толькі мова, але і малітва. Гэта пацвярджаецца і назвай самога зборніка – “Евангелле ад Мамы”. Рэлігійна-філасофскія матывы прасякнуты ўся позняя лірыка паэта. У кнігах “Аніма”, “Ксты” Рыгор Барадулін сімвалічна перадае біблейскую гісторыю, паказваючы актуальнасць і значнасць многіх хрысціянскіх сюжэтаў.

Адметным у зборніку “Евангелле ад Мамы” з’яўляецца цыкл вершаў “Трыкірый”. Пачынае цыкл твор “Адгалоссе”, дзе пісьменнік адлюстроўвае не толькі прамое, але і сімвалічнае значэнне назвы “трыкірый”: *“Трысвечча. ... Трыадзінства. / Трыпутнік. / Спрадвечча. / Прадонне. / Жыццё. / І раскрыжаваны пакутнік”* [2, с. 7]. Сімвалізм Р. Барадуліна ўзмацняецца формай

вершаў: яны ўсе складаюцца з дванаццаці радкоў, нагадаем, што названая лічба з’яўляецца сакральнай (дванаццаць апосталаў, каленаў Ізраілевых і інш.), а таксама колькасць цыклаў “Трыпціха” (тры) – таксама сакральная лічба. У творы “Следам Эклезіяста” адлюстроўваецца бачанне і асэнсаванне аўтарам зместу Бібліі: “Эклезіяст” распавядае чытачу пра вечны колазварот, марнасць зямнога жыцця, фатальнасць лёсу: *“Усё – пачатак тла і лоўля дзьмушак, / І млоснасць духу – ўсё лухта лухты”* [2, с. 7]; *“Б’еца над поплавам сноў / Белаю весткаю чаіца. / І на кругі свае зноў / Вецер з пакорай вяртаецца”* [2, с. 8]; *“Забыццё пасунеца саўма / Па сусветнай перамерзлай грудзе. / Кожны век, пазбыўшыся ярма, / Пра намеры добрыя забудзе”* [2, с. 8]. Па такім самым прынцеце пабудаваны цыклы “Следам Прыповесцяў Саламонавых” і “Следам Апостала Паўла”, у якіх раскрываецца змест выбраных прытчаў з адпаведных біблейскіх кніг. Выбар прытчаў не выпадковы: іх тэмы блізкія аўтару, актуальныя і ў наш час: *“Не мяняй свой куток на прастору чужую, / У прасторы чужой птушка гнёзды не ўе. / Пі ваду са свайго вадазбору і тую, / Што цячэ дамавіта са студні твае”* [2, с. 151].

Рэлігійным зместам поўніцца і цыкл “Вечаровыя пацеры”, што складаецца з вершаў-малітваў, якія звязаны з праблематыкай жыцця і смерці (*“Тут кожны думае: / Свой сум растрачу / І зробіцца нявіннаю віна”* [2, с. 143]; *“Страх свой не абтрасеш, як прах. / Цяжка смерці зазірнуць у вочы. / На Галгофу далёкі шлях / Не чаканы, / Як сон сірочы”* [2, с. 145]).

Рыгор Барадулін з дапамогай малітвы звяртаецца да Бога, каб выказаць клопат пра лёс дачкі і папрасіць дапамогі Усявышняга: *“І на каленях аб адным маю, / Бо пачынаю адчуваць расстанне, – / Гасподзь, / Дачушку не забудзь маю, / Будзь Бацькам ёй, / Калі мяне не стане”* [2, с. 151–152].

Такім чынам, варта зазначыць, што вобразы маці, мовы, малітвы маюць найцяснейшую сувязь паміж сабой, усе яны – часткі існасці паэта, своеасаблівыя, свечкі трыкірыя.

Літаратура

1. Балабанович, И. Межтекстовые связи в лирике Р. Бородулина [Электронны рэсурс] / И. Балабанович. – Режим доступа: <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/229857/>. – Дата доступа: 22.04.2020.
2. Барадулін, Р. Евангелле ад Мамы [Электронны рэсурс] / Р. Барадулін. – Рэжым доступу: <http://www.baradulin.by/knihi.html>. – Дата доступу: 27.03.2020.
3. Фраленкова, В. Маці-заступніца ў беларускай культурнай традыцыі [Электронны рэсурс] / В. Фраленкова. – Рэжым доступу: <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/57249/>. – Дата доступу: 20.04.2020.